

Surveillance deel 4

complot theorieën - engagement

Stappenplan aanpak bestrijding van nepnieuws

Dit gedeelte gaat over het bestrijden van nepnieuwsberichten. Het betreft dan berichten die gedeeld worden op open platforms als Twitter, Facebook, Instagram, LinkedIn en YouTube. Het geldt ook voor besloten Facebook en LinkedIn groepen, Whatsapp en stories op alle platforms.

Wij doen het voorstel om de aanpak van nepnieuws uit te voeren in de newsroom corona die opgezet wordt. Binnen de newsroom zijn meerdere ministeries aanwezig, kunnen we gemakkelijk met elkaar overleggen en ervaring opdoen met het aanpakken van nepnieuws. BZK neemt graag het voortouw voor deze aanpak binnen de newsroom corona.

Rol van de overheid (binnen de newsroom corona):

1. Signaleren door Monitoring
2. Beoordelen

Is het bericht:

- o schadelijk voor de volksgezondheid en of;
 - o veroorzaakt het onrust en of ;
 - o tast het de reputatie van instituties als het RIVM aan;
- Afweging: Is reactie noodzakelijk?

3. Kunnen we gebruikmaken van steunpilaren zoals:

Media (NOS.nl, RTLnieuws.nl, Nu.nl, EenVandaag etc.) en hun factcheckingrubrieken (verzoek om paywall tijdelijk op te heffen verzoek voor OCW)

Factcheckers (Redditt, IFCN, Nu.nl)

Experts van o.a. RIVM

Politie, Veiligheidsregio's

→ Ja: gebruik de informatie die steunpilaren op hun online kanalen hebben gedeeld. Door het bericht te liken, delen, retweeten of retweeten met een opmerking.

→ Nee: maak zelf een reactie op basis van de informatie waar we zelf over beschikken. Bijvoorbeeld QenA's op Rijksoverheid.nl of RIVM.nl

4. Binnen de newsroom corona kan er vanuit elk ministerie gereageerd worden, het liefst zo spoedig mogelijk.

Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

Nationaal Kernteam Crisiscommunicatie
T.a.v.: 5.12.e
Turfmarkt 147
2511 DP Den Haag

Directie Communicatie

Contactpersoon

5.12.e

5.12.e

Datum

24 maart 2020

memo

Voorstel communicatie aanpak nepnieuws

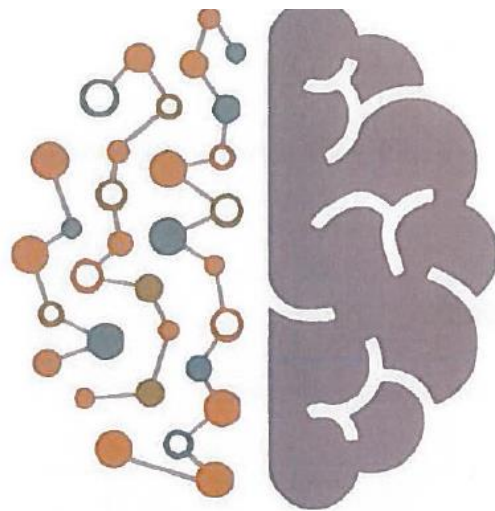
Google, Facebook en Twitter hebben programma's waarin zij gratis advertenties beschikbaar stellen aan overheden of instellingen als de WHO, of content van deze instellingen promoten om betrouwbare informatie beter vindbaar te maken. De programma's van Google en Facebook zijn in NL aangeboden aan de overheid, hier is vooralsnog geen gebruik van gemaakt.

- o **Verwijderen misleidende informatie en advertenties m.b.t. COVID-19**

De bedrijven verwijderen of verminderen het bereik van misleidende informatie. Soms wordt er ook verwezen naar een factcheck artikel over het onderwerp. Ook zijn advertenties m.b.t. het virus of geneesmiddelen, mondkapjes etc. verboden.

- o **Melding maken van misleidende informatie bij sociale media**

Het BZK desinformatie team heeft toegang tot zogeheten 'escalatie kanalen' van Facebook, Google en Twitter. Dit betekent dat na een eventuele melding over een bericht van het desinformatie team deze bedrijven de melding met prioriteit bekijken. Dit middel moet uiteraard met grote terughoudendheid worden ingezet. De bedrijven maken hierbij nog steeds hun eigen onafhankelijke afweging of er sprake is van overtreding van de gebruikersvoorwaarden en dus of verwijdering of een andere actie gerechtvaardigd is.

LIMC

LAND INFORMATION MANOEUVRE CENTRE

Weekly update Des- / Misinformatie

Week 34, 11 t/m 18 AUG 2020

Verdieping: Onduidelijkheid biedt ruimte voor complottheorieën

[4] Verdieping: Onduidelijkheid biedt ruimte voor complottheorieën

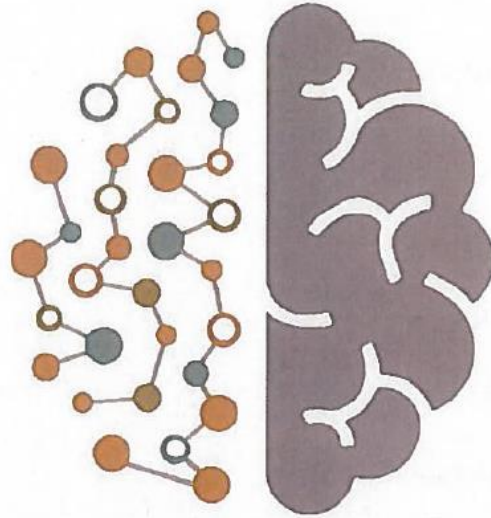
Aanleiding

Het LIMC signaleert dat, hoewel het vertrouwen in de politiek en instituties nog steeds bovengemiddeld hoog is, onduidelijkheid omtrent het officiële beleid meer ruimte biedt voor complottheorieën.

Verschillende wetenschappers stellen dat een voldoende basis van politiek en institutioneel vertrouwen momenteel bepalend is voor de mate waarin een samenleving slaagt de verspreiding van het virus terug te dringen.[1]

Langlopend onderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) wijst uit dat, vergeleken met inwoners van veel andere landen, Nederlanders over het algemeen een bovengemiddeld vertrouwen hebben in instituties en de politiek. Het institutioneel en politiek vertrouwen in Nederland lijkt aan het begin van de coronacrisis nog verder te zijn toegenomen: het vertrouwen lag in april op het hoogste niveau sinds het begin van de metingen in 2008. Het vertrouwen in de regering vertoonde de sterkste stijging, gevolgd door het vertrouwen in de Tweede Kamer.[2]

Volgens de meest recente cijfers (8-12 juli 2020) van het gedragswetenschappelijke onderzoek COVID-19 (RIVM en NIVEL) lijkt er nog steeds een groot vertrouwen te zijn onder de bevolking ten aanzien van de manier waarop de Nederlandse overheid probeert het coronavirus onder controle te houden. 72% heeft (veel) vertrouwen versus slechts 5% dat (helemaal) geen vertrouwen heeft.

LIMC

LAND INFORMATION MANOEUVRE CENTRE

Weekly update Des- / Misinformatie

Week 39, 16 SEPT t/m 22 SEPT 2020

Verscherping: Verklarende factoren voor ontvankelijkheid voor complottheorieën

[9] Verdieping: Verklarende factoren voor ontvankelijkheid voor complottheorieën

Inleiding

Uit de verdieping van week 38: "*Draagvlak virusnarratief neemt waarschijnlijk af tussen nu en december 2020*" blijkt dat drie invloedrijke factoren bijdragen aan de ontvankelijkheid voor resultaten van pseudowetenschappelijk onderzoek. Deze drie invloedrijke factoren zijn (1) de mate van onduidelijkheid met betrekking tot de COVID-19 maatregelen, (2) het aantal sociaaleconomisch gedupeerden van de COVID-19 maatregelen en (3) druk op de zorg. De eerste twee invloedrijke factoren kunnen tevens drivers zijn voor draagvlak van complottheorieën in het algemeen.

Een verklarend model voor het draagvlak voor complottheorieën draagt bij aan het voorspellen van alle geformuleerde narratieven.

De vraag van deze verdieping luidt dan ook: welke factoren spelen een rol bij het creëren van draagvlak voor complottheorieën onder de Nederlandse bevolking?

Conclusie

Het draagvlak voor complottheorieën wordt verklaard door de interne factoren 'sociale status', 'opleidingsniveau' en 'politieke voorkeur', en de externe factoren '(overheids)communicatie' en 'de stabiliteit van de Nederlandse economie'.

Uit een literatuurstudie is gebleken dat zowel interne als externe factoren bijdragen aan de ontvankelijkheid voor complottheorieën van het individu (zie figuur 1: interne en externe factoren dragen bij aan ontvankelijkheid complottheorieën). Onder interne factoren wordt verstaan: factoren die voortkomen uit het individu. Onder externe factoren wordt verstaan: factoren die invloed hebben op het individu.

Onderbouwing

Als eerste komen de interne factoren aan bod: sociale status, opleidingsniveau en politieke voorkeur. Vervolgens komen de externe factoren aan bod: (overheids)communicatie en stabiliteit van de Nederlandse economie.

Samenhang sociale status en ontvankelijkheid voor complottheorieën

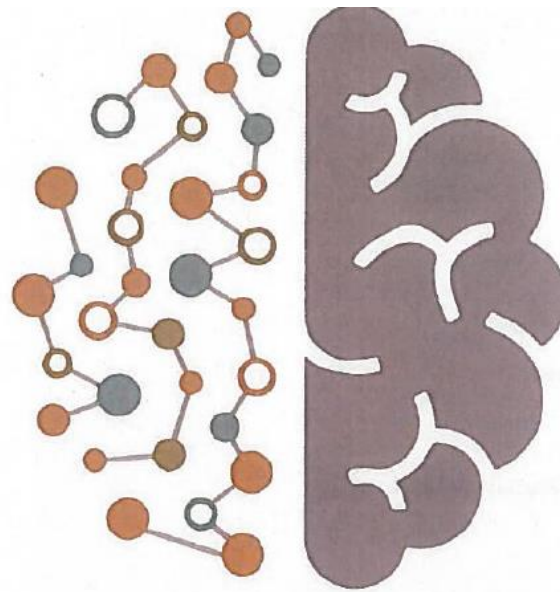
Uit onderzoek van de Vrije Universiteit is gebleken dat mensen die behoren tot een minderheidsgroepering eerder geneigd zijn om complottheorieën te geloven. Doordat minderheden vaker sociale problemen zoals kansenongelijkheid ondervinden hebben zij waarschijnlijk een lager vertrouwen in sociale systemen en overheden.[1][2]

Hoe lager het opleidingsniveau, hoe ontvankelijker voor complottheorieën

Mensen met een laag opleidingsniveau zijn waarschijnlijk ontvankelijker voor complottheorieën. Ten tijde van een crisis nemen laagopgeleiden simplistische verklaringen makkelijker aan om een gevoel van machteloosheid weg te nemen. Zij zijn minder getraind in het in twijfel trekken van simplistische verklaringen voor complexe problemen.[3][4]

Hoe populistischer de politieke voorkeur, hoe ontvankelijker voor complottheorieën

Mensen die op populistische partijen stemmen zijn waarschijnlijk ontvankelijker voor complottheorieën. Zo wijst het onderzoek van Kieskompas, verbonden aan de Vrije Universiteit, uit dat vooral aanhangers van de Partij van de Vrijheid, Forum voor Democratie en SP vaker geloven in complottheorieën.[5][6][7][8]

LIMC

LAND INFORMATION MANOEUVRE CENTRE

Weekly update Des- en misinformatie

Week 41, 30 SEPTEMBER t/m 6 OKTOBER 2020

Verdieping: De effecten van #ikdoenietmeermee

[9] Verdieping: De effecten van *#ikdoenietmeermee*

Inleiding

Op 21 september 2020 lanceerde een aantal influencers de online actie *#ikdoenietmeermee* op social media. Dit terwijl het aantal coronabesmettingen snel toenam en de overheid op 20 september nog nieuwe coronamaatregelen aankondigde. Volgens de deelnemers van de online actie zijn de coronamaatregelen niet effectief en niet proportioneel. Zij roepen hun volgers op tot discussie en suggereren niet meer mee te doen met het naleven van de coronamaatregelen. Nadat de hashtag was geplaatst ontstond er discussie in de media over de gevolgen van deze actie.

Vooralsnog is het onbekend wat het effect is van inmenging van influencers op het draagvlak voor de verspreiding van narratieven. Door het grote aantal volgers van influencers hebben zij mogelijk een groot bereik.

De vraag van deze verdieping luidt dan ook: In hoeverre heeft *#ikdoenietmeermee* effect op berichtgeving met betrekking tot het virusnarratief?

Om deze vraag te onderzoeken is een aanname gedaan:

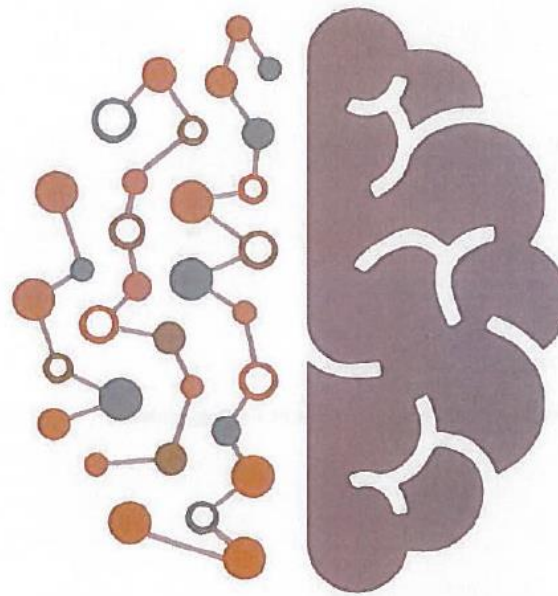
- Onder berichtgeving wordt verstaan berichtgeving in de traditionele, niet-traditionele en alternatieve media (zie bijlage 6);
- Effecten die te zien zijn in de berichtgeving zijn representatief voor de Nederlandse samenleving.

Conclusie

Het is waarschijnlijk dat de *#ikdoenietmeermee* actie geen blijvend effect heeft op het virusnarratief. Inhoudelijk was er voornamelijk kritische berichtgeving ten aanzien van *#ikdoenietmeermee* te zien en de invloed van influencers op jongeren is waarschijnlijk beperkt. Daarnaast was de frequentie van berichtgeving laag en nam het aantal berichten snel af.

Onderbouwing

De overheid besteedt sinds de uitbraak van de COVID-19 crisis veel geld aan influencers om het draagvlak voor de maatregelen onder jongeren te vergroten.¹³ Ook benadrukt de overheid dat het schadelijk is wanneer influencers zich uitspreken tegen de maatregelen.¹⁴¹⁵ Onderzoek van *Mediawijshheid* toont aan dat jongeren sociale media waarschijnlijk niet als geloofwaardige nieuwsbron zien. Jongeren volgen influencers vooral voor entertainment, waardoor de maatschappelijke invloed van influencers vaak kleiner is dan gedacht.¹⁶ Daarnaast bestaat slechts een klein deel van de volgers van influencers uit serieuze volgers. Een aanzienlijk deel van het aantal volgers heeft slechts een beperkte interesse in het account van de gevolgde influencer. Uit onderzoek blijkt dat veel volgers van

LIMC

LAND INFORMATION MANOEUVRE CENTRE

Weekly update Des-/misinformatie

Week 42, 7 t/m 13 OKTOBER 2020

Ontwikkelingen sneltest, QAnon en CoronaMelder

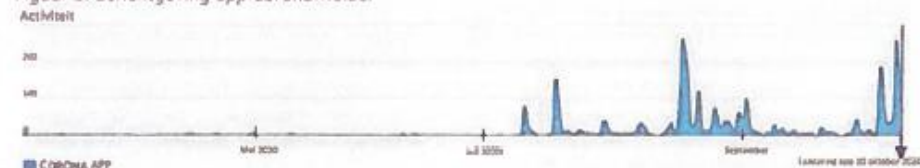
[8] Verdieping: Ontwikkelingen sneltest, QAnon en CoronaMelder

Inleiding

De afgelopen week hebben een aantal nieuwe ontwikkelingen met betrekking tot de Covid-19 crisis gespeeld in de media. Zo heeft de overheid op 10 oktober de app CoronaMelder gelanceerd (zie figuur 1), is de sneltest ingezet in verschillende teststraten en weert Facebook nu alle accounts gelieerd aan QAnon van het platform.^{16 17 18}

Naarmate de Covid-19 crisis vordert, versmelt de boodschap van actiegroepen tegen Covid-19 maatregelen zoals Viruswaarheid en QAnon. Demonstraties tegen Covid-19 maatregelen dienen steeds vaker als algemeen tegengeluid tegen overheidsbeleid. Deze anti-overheidsboodschap trekt aanhangers van nieuwe actiegroepen aan. Zo werd in juli al geconstateerd dat QAnon regelmatig aansluit bij Viruswaarheid en De Gele Hesjes en vice versa.¹⁹ QAnon streeft naar het omverwerpen van 'The New World Order', wat aansluit bij de anti-overheidsboodschap van actiegroepen als Viruswaarheid. Ook afgelopen weekend waren aanhangers van QAnon aanwezig bij demonstraties tegen de spoedwet, net zoals in augustus dat ook het geval was (zie figuur 2).²⁰ Nieuwe ontwikkelingen zoals de app CoronaMelder, de sneltest en Facebookbeleid kunnen mogelijk gebruikt worden om de anti-overheidsboodschap te versterken.

Figuur 1: Berichtgeving app CoronaMelder

Berichtgeving met betrekking tot CoronaMelder app gemeten in Coosto (zie medialandschap bijlage 6): in aanloop naar de lancering werd de CoronaMelder app veelvuldig genoemd (10 oktober 2020).

Figuur 2: Aanwezigheid QAnon bij demonstratie tegen spoedwet

Een kamerlid wordt lastiggevallend tijdens een demonstratie tegen de spoedwet op 19 augustus door aanhangers van QAnon.²¹

[8] Verdieping: Ontwikkelingen sneltest, QAnon en CoronaMelder

De centrale vraag luidt dan ook: In hoeverre wordt de anti-overheidsboodschap gevoed door de actuele ontwikkelingen zoals de uitrol van de CoronaMelder, de Invoering van sneltest en het weren van des-/misinformatie door Facebook?

Conclusie

Het is mogelijk dat actuele ontwikkelingen zoals de invoering van de sneltest, de uitrol van de app CoronaMelder, en het weren van QAnon op Facebook het draagvlak voor de anti-overheidsboodschap voeden. Hoewel er door de invoering van de sneltest waarschijnlijk minder mensen kritiek hebben op het testbeleid van de overheid, leidt de app CoronaMelder waarschijnlijk tot nieuwe kritiek op de overheid. Daarnaast is het mogelijk dat een kleine groep die geweerd wordt van Facebook gesterkt wordt in haar overtuiging met betrekking tot de anti-overheidsboodschap.

Onderbouwing

Invoering van sneltest:

De implementatie van de sneltest leidt waarschijnlijk tot minder draagvlak voor de anti-overheidsboodschap omdat de quarantaineperiode kan worden verkort.

Minder lang in quarantaine door sneller resultaat

Doordat mensen die zich laten testen sneller resultaat hebben, zullen mensen minder kritisch ten aanzien van het testbeleid zijn omdat punten van eigenrs worden weggenomen. Door het gebruik van de sneltest hoeven mensen minder lang in quarantaine om te wachten op de uitslag van een test.⁷² In theorie weten mensen die een sneltest laten uitvoeren binnen vijftien minuten of zij wel of niet besmet zijn met het COVID 19 virus. Dit biedt een uitkomst voor de impact van de lange quarantaineperiode op bijvoorbeeld het onderwijs en de zorg.^{73 74}

Verwijdering QAnon van Facebook:

Het draagvlak voor de anti-overheidsboodschap vermindert waarschijnlijk omdat passieve aanhangers van QAnon minder worden blootgesteld aan des-/misinformatie.²⁵ Het is echter mogelijk dat de actieve aanhangers van QAnon worden gesterkt in hun overtuiging.

Afname aanhang: passieve aanhang haakt af door minder blootstelling aan des-/misinformatie

Het is waarschijnlijk dat een deel van gematigde aanhangers zal stoppen met het volgen van de anti-overheidsboodschap. Dit komt door de verminderde blootstelling aan des-/misinformatie via Facebook en Instagram. Ten eerste is het voor anti-overheidsgroepen waarschijnlijk moeilijker om een grote groep aanhangers te bereiken. Deze groepen moeten hun boodschap via alternatieve platformen verkondigen, terwijl de massa zich bevindt op de 'traditionele' sociale media zoals Facebook en Instagram. Ten tweede vereist het een aantal extra handelingen om de informatie van de anti-overheidsgroepen te bereiken, zoals het aanmaken en bijhouden van een account op een ander platform. Gematigde aanhangers zijn waarschijnlijk minder geneigd om deze extra stappen te nemen.²⁶

[8] Verdieping: Ontwikkelingen snelst, QAnon en CoronaMelder

Uitrol van CoronaMelder:

Hoewel de CoronaMelder app niet verplicht is, is het mogelijk dat het draagvlak voor kritiek toeneemt doordat privacy-critici de tekortkomingen van de app belichten.

Draagvlak neemt mogelijk toe door aanhaken privacy-critici

Draagvlak voor kritiek op de overheid neemt mogelijk toe doordat tekortkomingen van de app worden benadrukt door privacy-critici. Privacy-organisatie Bits of Freedom beweert dat het aantal mensen dat zich zorgen maakt over deze privacybescherming is toegenomen sinds de komst van de app.²⁸ Deze zorgen worden bevestigd door experts die, sinds de ontwikkeling van de CoronaMelder app, kritisch zijn over de privacybescherming.²⁹

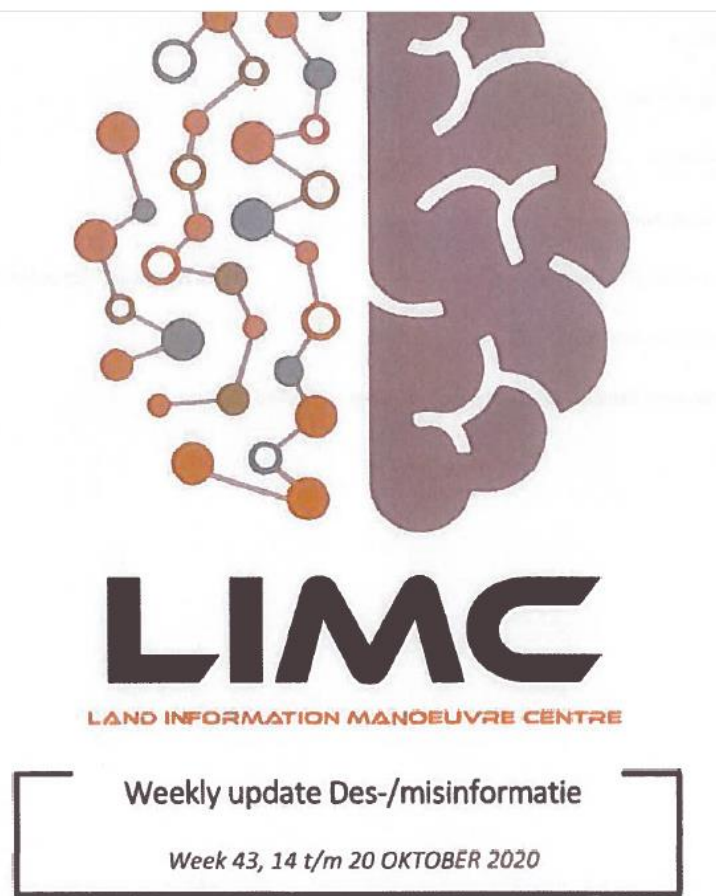
Experts van bijvoorbeeld privacy-organisaties Bits of Freedom en Platform Burgerrechten en mensenrechtenorganisatie Amnesty International stellen dat de CoronaMelder tekort schiet op veiligheid tegen misbruik.³⁰⁻³¹ Daarnaast stellen critici dat de app te afhankelijk is van Google en Apple, die de locatiegegevens van gebruikers mogelijk in handen krijgen. Ook waarschuwde de Autoriteit Persoonsgegevens (AP) dat duidelijke afspraken met de techgiganten gemaakt moeten worden.³²⁻³⁴

Draagvlak neemt mogelijk toe doordat CoronaMelder een tastbare maatregel is

Draagvlak voor kritiek op de overheid neemt mogelijk toe doordat de CoronaMelder app voor de Nederlandse bevolking tastbaarder is dan de wat 'onbereikbare' wetgeving vanuit de overheid. De CoronaMelder gaat ieder individu aan en leidt daardoor mogelijk tot meer kritiek. Discussies over wetgeving vanuit de overheid zijn waarschijnlijk voor een deel van de bevolking een 'ver-van-mijn-bed-show', terwijl de CoronaMelder letterlijk tot in de broekzak reikt. Dit argument kan echter niet bewezen worden. Het kan ook een mogelijkheid zijn dat de tastbare functie van de app meer bewustzijn creëert en de ernst van het virus benadrukt.

Effect op draagvlak minder groot doordat CoronaMelder niet verplicht is

Het effect van de kritiek op de CoronaMelder is mogelijk minder groot, doordat het downloaden van de app vrijwillig is.³⁵ De overheid is een landelijke campagne gestart met de boodschap 'Voor wie download jij CoronaMelder?', om zo de app onder de aandacht te brengen en mensen ertoe aan te zetten de app te downloaden.³⁶ Het aantal downloads staat een dag na de nationale lancering van de CoronaMelder al op 2,2 miljoen. Dat is 18% van de gebruikte smartphones.³⁷ Het is mogelijk dat door de keuzevrijheid, de drempel lager is en zo meer mensen gebruik gaan maken van de app. Dit laat bijvoorbeeld de poll van het Dagblad De Stentor (1600 deelnemers) zien. In deze poll geeft 75% van de respondenten aan dat iedereen zelf moet kunnen bepalen of hij/zij de app wil downloaden.³⁸

Verdieping: Bereik van Russische desinformatie via De Andere Krant

[8] Verdieping: Bereik van Russische desinformatie via De — Andere Krant

Inleiding

Op 28 september onthulde de NRC dat de oprichters van de gratis krant 'De Andere Krant' banden hebben met Rusland. Deze banden kwamen aan het licht toen de krant een congres organiseerde over de toedracht van de MH17-ramp. Tijdens dit congres sprak een adviseur van het Kremlin die werkt voor het mediabedrijf van de ██████████ van 'The Internet Research Agency'.¹⁴ The Internet Research Agency is een zogenaamde trollenfabriek: ten tijde van de Amerikaanse verkiezingen probeerde de organisatie chaos te creëren door het produceren van nepnieuws via artikelen en 'memes' op sociale media.

Door de banden met Rusland is de berichtgeving van 'De Andere Krant' mogelijk een voorbeeld van Russische desinformatie gericht op de Nederlandse samenleving. Naast artikelen over de COVID-19 crisis produceert de krant regelmatig artikelen die Rusland positief belichten. Een voorbeeld hiervan is een editie over de MH17-ramp, waarin wordt gesteld dat Rusland niet achter de aanslag zit.¹⁵ De mogelijke impact van deze desinformatie is echter nog onduidelijk, omdat de desinformatie in een krant staat waarvan het bereik nog onbekend is.

De centrale vraag luidt dan ook: In hoeverre bereikt desinformatie van de 'De Andere Krant' de Nederlandse samenleving gedurende de COVID-19 crisis?

In deze verdieping zullen achtereenvolgens een aantal zaken worden behandeld: de banden tussen Rusland en 'De Andere Krant', de organisatie van 'De Andere Krant', de berichtgeving over de krant in de (niet-)traditionele en alternatieve media, en als laatste de fysieke verspreiding van de krant.

Conclusie

Het is mogelijk dat het bereik van de Russische desinformatie in 'De Andere Krant' beperkt is. Het fysieke bereik van de krant is moeilijk in te schatten omdat de effecten van de fysieke verspreiding nog onbekend zijn. Wel resoneert de inhoud van de krant waarschijnlijk bij de achterban van actiegroepen met een anti-overheidsboodschap. Deze groepen lezen vaak online alternatieve media, waar de krant vaak positief aangehaald wordt. Echter bereikt de krant waarschijnlijk weinig nieuwe lezers via de (niet-)traditionele media, waar weinig of enkel kritisch over de krant wordt bericht.

Achtergrond

'De Andere Krant' en Russische connecties

Naast de bovengenoemde Russische connectie van 'De Andere Krant' met de adviseur van het Kremlin, zijn er meer Russische banden aangetoond. Zo neemt [REDACTED] van 'De Andere Krant' regelmatig deel aan acties van de actiegroep 'Global Rights of Peaceful People' (GRPP). Deze groep organiseert demonstraties om Russische belangen te verkondigen. Voorbeelden hiervan zijn demonstraties tegen het MH17-proces en het bewind in Oekraïne. Bronnen van de NRC geven aan dat de GRPP in contact staat met Russische inlichtingsofficieren.¹⁶ Daarnaast is aangetoond dat een [REDACTED] is van de Russische denktank 'Dialogue of Civilizations'. Deze denktank houdt zich volgens de Amerikaanse senaat bezig met beïnvloeding van verkiezingen in het buitenland.¹⁷ Een [REDACTED] schrijft regelmatig columns voor de Russische website Sputnik.¹⁸

Ook is een artikel uit de krant gepubliceerd op Oneworld.press. Volgens Amerikaanse inlichtingendiensten is dit een Engelstalige overheidswebsite van Russische herkomst. Oneworld.press verspreidt regelmatig desinformatie over het COVID-19 virus.¹⁹ Tenslotte blijkt dat complottheorieën uit de krant afkomstig zijn van Russische websites. Een van deze websites is Southfront. Het desinformatielab van de Europese Unie dat burgers waarschuwt voor desinformatie toonde aan dat Southfront vanuit Rusland opereert. Een andere bron van de krant is de website Global Research. Volgens een Amerikaans overheidsrapport is deze website gelinkt aan Russische inlichtingendiensten.²⁰

De organisatie van 'De Andere Krant'

'De Andere Krant' is in 2018 opgericht om 'de andere kant van het nieuws' te verkondigen. De 'mainstream media' zou deze volgens de krant namelijk achterhouden. In totaal zijn er acht edities uitgebracht. Tijdens de COVID-19 crisis heeft de krant drie edities uitgebracht. De krant heeft een oplage van meer dan een half miljoen en is daarmee de grootste gratis krant van Nederland. Men kan zich abonneren op de krant, het is onduidelijk hoeveel abonnees de krant heeft. De edities kunnen ook gedownload worden via de website.²¹

De kranten worden ook fysiek verspreid. De locaties waar de kranten kunnen worden opgehaald zijn verdeeld over het hele land (zie figuur 1, 2 en 3). Vanuit de distributiepunten worden de kranten verder verspreid door vrijwilligers. Het is onduidelijk in hoeverre er sprake is van mobiele distributiepunten, zoals te zien is in figuur 5.

Onlangs heeft 'De Andere Krant' haar verspreidingsnetwerk ter beschikking gesteld aan een nieuw gratis blad. Het blad 'Gezond Verstand' heeft voor de verspreiding gebruik gemaakt van het vrijwilligersnetwerk van 'De Andere Krant'. Enkele redacteuren schrijven voor beide kranten. 'Gezond Verstand' geeft aan een oplage van een miljoen te hebben.²³ Ook dit nieuwe blad schrijft over Rusland. Op 10 oktober was in de eerste editie van 'Gezond Verstand' te lezen dat er geen bewijs is dat Rusland de Russische oppositieleider heeft vergiftigd.

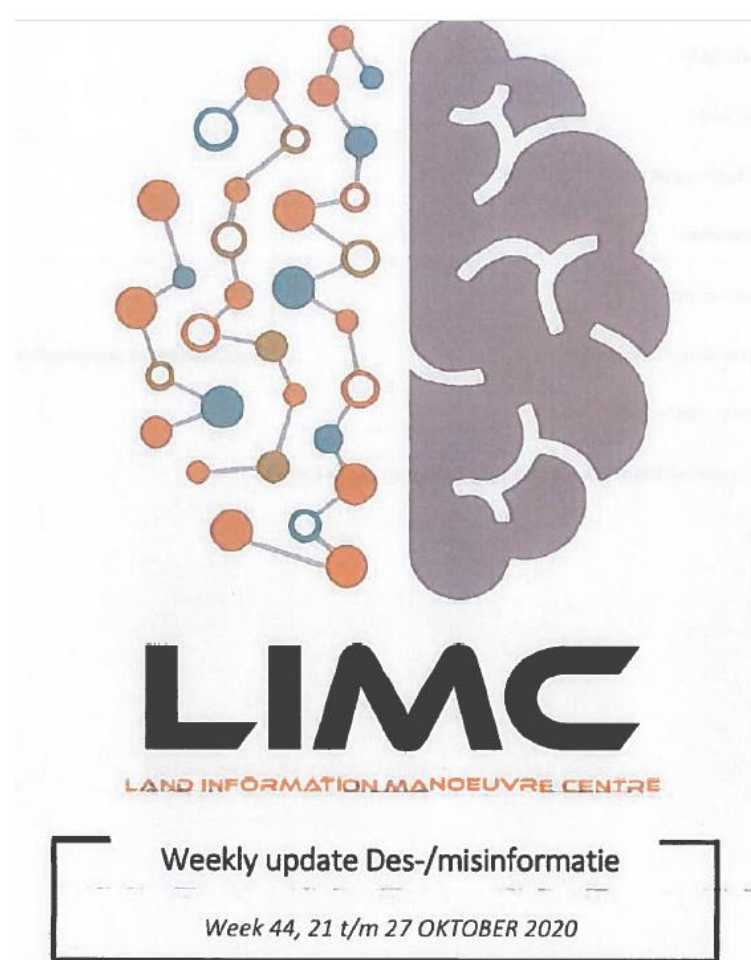
Onderbouwing

Bereik Russische desinformatie via traditionele media waarschijnlijk beperkt

Russische desinformatie dat verspreid is door middel van de 'De Andere Krant' heeft de Nederlandse samenleving waarschijnlijk niet bereikt via de traditionele media. Hoewel er kortstondig veel over bericht werd, was de berichtgeving inhoudelijk kritisch.

Het is mogelijk dat een breed publiek kennis heeft genomen van 'De Andere Krant' door berichtgeving in de traditionele media. Na de publicatie van het NRC-artikel over de connectie tussen 'De Andere Krant' en Rusland heeft de traditionele media in een korte tijd veel aandacht besteed aan het medium waardoor veel mensen kennis hebben kunnen nemen van het bestaan van 'De Andere Krant'.

De berichtgeving ten aanzien van 'De Andere Krant' was echter zeer kritisch. Ten eerste berichtten de traditionele media middels *factchecking* dat de inhoud van 'De Andere Krant' niet juist is. Zo werd de bewering van 'De Andere Krant' dat de MH-17 door Oekraïne is neergehaald weerlegd met feiten uit het officiële rapport van de Onderzoeksraad voor Veiligheid.^{24 25 26 27}

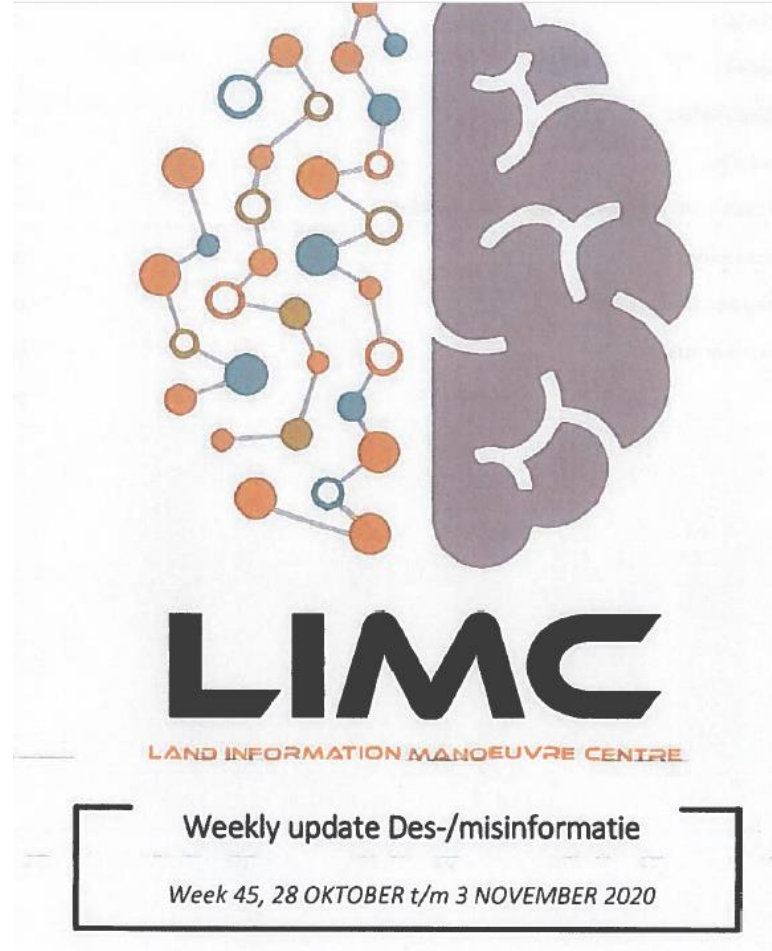
Verdieping: Netwerkoverzicht verspreiding des-/misinformatie

Waarschijnlijk dat organisaties in het netwerk gebruik maken van COVID-19 crisis om draagvlak te genereren.

Kritiek op de aanpak van de COVID-19 crisis is waarschijnlijk geen doel op zich, maar dient vaak als middel om aandacht te genereren. Het spectrum van actiegroepen tijdens de COVID-19 crisis wijst uit dat slechts enkele actoren zich volledig richten op COVID-19, te weten 'Viruswaarheid', '1,5x Beter' en 'Samen Terug Naar Normaal' (zie cluster anti-COVID 19 maatregelen in *figuur 1*). De andere actiegroepen gebruiken de COVID-19 crisis waarschijnlijk als middel om meer aandacht voor hun platform te genereren, of om door middel van kritiek op de overheid hun anti-overheidsboodschap kracht bij te zetten.

Het merendeel van de organisaties in het netwerk bestond al voor de COVID-19 crisis. Zo zijn platformen als 'Café Weltschmerz', 'De Andere Krant', 'Xandernieuws' en 'NineForNews' al een aantal jaren actief. Zij richtten zich voor de crisis voornamelijk op onderwerpen als 9/11 en privacywetgeving. Berichtgeving over COVID-19 is een aanvulling op de bestaande content. Daarnaast zorgde de COVID-19 crisis mogelijk voor een hype binnen het alternatieve medialandschap, wat leidde tot de opkomst van meerdere nieuwe (vaak kleine) platformen die mogelijk hun graantje mee willen pikken. Voorbeelden hiervan zijn 'TelegramNL' en 'LNN News'. Ten slotte zijn er actiegroepen die zich richten tegen de overheid en gebruik maken van de COVID-19 crisis om hun activiteiten een nieuwe impuls te geven. Voorbeelden zijn 'Gele Hesjes' en 'QAnon': de 'Gele Hesjes' demonstreerden tegen immigratiebeleid en de verhoging van de pensioensleeftijd, en 'QAnon' tegen een zogenaamde corrupte elite. Tegenwoordig demonstrenen aanhangers van 'De Gele Hesjes' en 'QAnon' tegen de spoedwet.^{25 26 27}

Uitzondering hierop is mogelijk het blad 'Gezond Verstand'. Dit blad is opgericht tijdens de COVID-19 crisis en lijkt zijn bestaansrecht te ontleenen aan de strijd tegen de COVID-19 aanpak. Echter, de [REDACTED] schrijft ook voor 'De Andere Krant', die op haar beurt is geïnitieerd door 'Stichting Knowledge Matters'.^{28 29} 'Gezond Verstand' is mogelijk een nieuw middel dat 'Stichting Knowledge Matters' gebruikt om haar boodschap te verspreiden. 'Stichting Knowledge Matters' maakt, net als de andere alternatieve platformen, daarbij gebruik van de COVID-19 crisis om een groter publiek aan te boren.

Verdieping: Verschuiving sociale media platformen

[5] Verdieping: Verschuiving sociale media platformen

Inleiding

De afgelopen maanden is er een ontwikkeling gaande waarin het verspreiden van des-/misinformatie op sociale media in toenemende mate wordt tegengegaan. In augustus startte Facebook met het verwijderen van 'QAnon' pagina's.¹ Op 6 oktober verwijderden Facebook en Instagram vervolgens alle pagina's met aan 'QAnon' gelieerde content die aanzet tot geweld. YouTube volgde niet veel later met een soortgelijk beleid. Op 3 november verwijderde Twitter 90 Nederlandse 'QAnon' accounts. Platformen zoals 'CommonSense tv' en 'Café Weltschmerz' werden al geconfronteerd met dit sociale media beleid, doordat hun video's werden verwijderd van YouTube.^{2,3}

Om de verspreiding van des-/misinformatie in kaart te brengen, is het van belang om te onderzoeken welke platformen hiervoor gebruikt worden. Het weren van des-/misinformatie op traditionele sociale media zoals Facebook en YouTube zorgt mogelijk voor een verschuiving naar nieuwe sociale media platformen. Nieuwe sociale media platformen bieden groeperingen⁴ de kans om (verwijderde) des-/misinformatie alsnog te verspreiden.

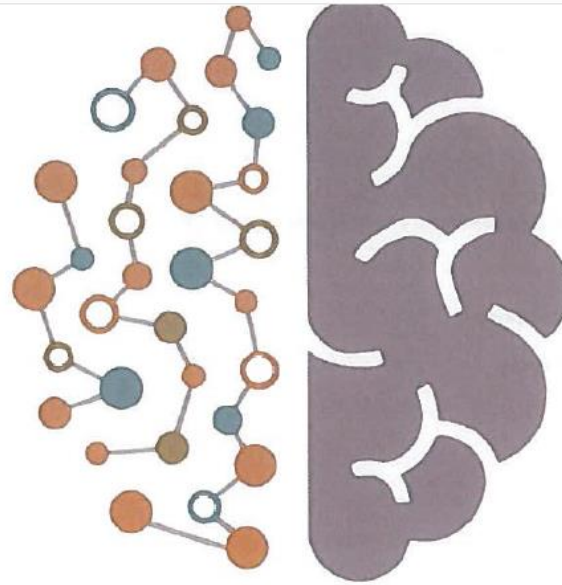
De centrale vraag van deze verdieping luidt dan ook: in hoeverre leidt het weren van des-/misinformatie tot een verschuiving van traditionele naar alternatieve sociale media platformen?

Onder traditionele sociale media worden in deze verdieping verstaan: Facebook, Instagram, WhatsApp, LinkedIn, Twitter en YouTube. In de nationale en internationale media worden er verschillende alternatieve sociale media platformen genoemd. De meest voorkomende platformen zijn Telegram, BitChute, MeWe, FriendWeb, Banned.video, Parler, AltCensored, Brandnewtube, Open.tube, Brighteon, Mastodon en ActivityPub. Voor deze verdieping is er gekeken naar de platformen die genoemd worden in het Nederlandse medialandschap (zie bijlage 7). Dat zijn Telegram, BitChute, MeWe en FriendWeb (zie voor verdere duiding figuur 1, volgende pagina).⁵

Handelingsperspectief

Omdat het harde 'anti-nepnieuws' beleid van de klassieke sociale media zeer waarschijnlijk niet zal afzwakken is het mogelijk dat leden van de actiegroepen tegen COVID-19 maatregelen gaan overstappen op Telegram. Om het overzicht in de verschillende des-/misinformatie narratieven niet te verliezen is het noodzakelijk dat betreffende instanties deze kanalen in kaart te brengen en gaan monitoren.

Daarnaast ligt er een kans voor de Nederlandse overheid om haar eigen beleid te delen en toe te lichten via Telegram. De chatapplicatie biedt mogelijk toegang tot een publiek die via de traditionele mediakanalen moeilijk is te bereiken voor de overheid.

LIMC

LAND INFORMATION MANOEUVRE CENTRE

Weekly update Des-/misinformatie

Week 46, 4 t/m 10 NOVEMBER 2020

Verdieping: media-aandacht en polarisatie van het netwerk

[5] Verdieping: media-aandacht en polarisatie van het netwerk

Inleiding

In de verdieping van 'Weekly update: week 44' werd geconcludeerd dat groeperingen binnen het netwerk¹ (zie bijlage 1, pagina 20) gebruikmaken van de COVID-19 crisis. De COVID-19 crisis werkt waarschijnlijk als verbindende factor tussen de verschillende groeperingen, die uiteenlopende doelen en handelswijzen hebben. Echter worden acties van groeperingen regelmatig negatief belicht in de (niet-)traditionele media, waardoor samenwerking tussen de overige groeperingen mogelijk onder druk komt te staan. Deze overige groeperingen willen waarschijnlijk niet met negatieve acties zoals opruiing en intimidatie geassocieerd worden.² De ██████████ wordt regelmatig negatief belicht in de (niet-)traditionele media. Een columnist van het AD noemde hem een ██████████ en ██████████.³ Naar eigen zeggen ondervindt ██████████ zelf ook de effecten van het negatief belichten van de groepering in de (niet-)traditionele media. Toen er een ruit van zijn huis werd ingegooid verklaarde ██████████ dat er mogelijk een verband bestaat tussen negatieve media-aandacht voor 'Viruswaarheid' en deze gewelddadige actie.⁴

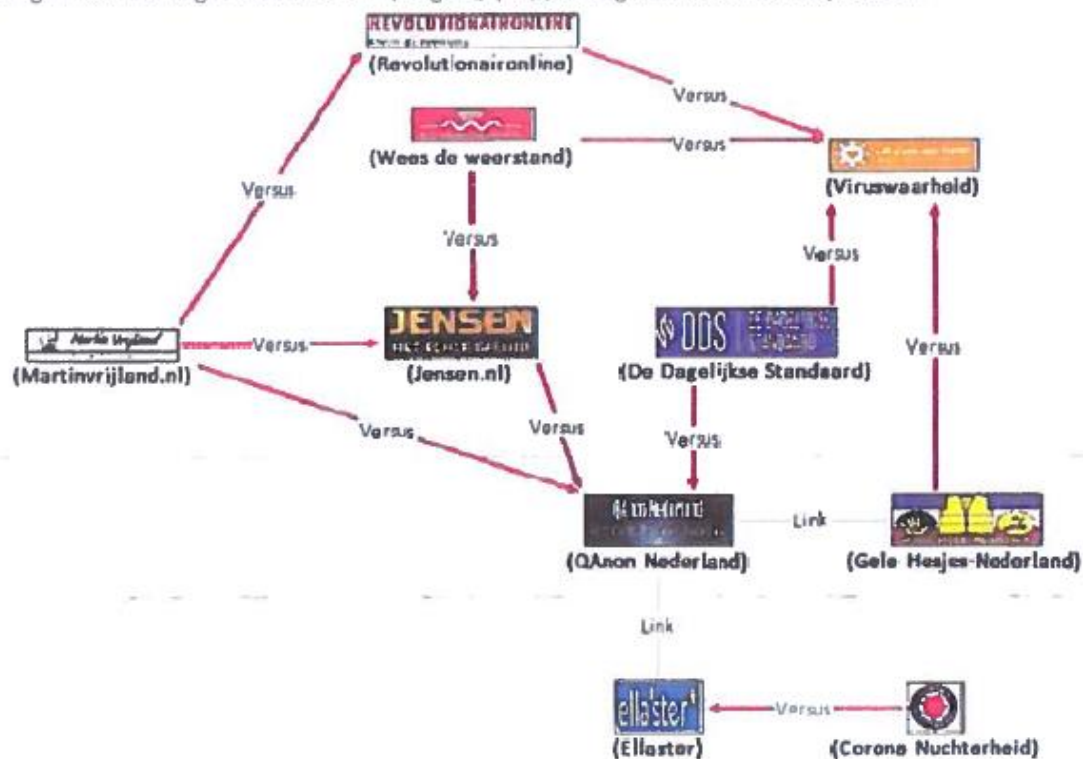
Eenzijds verbindt de COVID-19 crisis de groeperingen, anderzijds zijn er talloze verschillen in doelen en handelswijzen die zorgen voor frictie. Wanneer media aandacht schenken aan deze conflicterende doelen en handelswijze, leidt dit mogelijk tot wrijving tussen groeperingen. Om inzicht te krijgen in de mate van verbinding tussen de groeperingen, is het van belang factoren die samenwerking in de weg staan in kaart te brengen.

De vraag van de verdieping luidt dan ook: in hoeverre ontstaat er wrijving tussen groeperingen binnen het netwerk vanwege aandacht in de (niet-)traditionele media?

Voor de verdieping is er gekeken naar groeperingen dan wel platformen die regelmatig in de (niet-)traditionele media belicht worden (zie figuur 1). Deze groeperingen zijn 'Viruswaarheid', 'QAnon', en ██████████. 'Viruswaarheid' wordt regelmatig genoemd in de media vanwege de vele demonstraties en acties tegen COVID-19 maatregelen. 'QAnon' werd recentelijk veelvuldig genoemd in de (niet-)traditionele media vanwege de eerste grote demonstratie van de groepering in Nederland en doordat sociale media platformen content van de groepering verwijderd.⁵ De groepering was al bekend in de Verenigde Staten. De ██████████ nl' geniet veel-naamsbekendheid vanwege zijn geschiedenis bij Nederlandse TV-zenders, waardoor hij regelmatig in de (niet-)traditionele media verschijnt met zijn nieuwe platform ██████████ nl'.

Conclusie

Het is mogelijk dat (negatieve) media aandacht in de (niet-)traditionele media leidt tot meer frictie tussen groeperingen, wat zich uit in polarisatie binnen het netwerk. Ten eerste worden groeperingen die veel in de (niet-)traditionele aan bod komen door de overige groeperingen mogelijk gezien als 'controlled opposition', oftewel deel uitmakend van het establishment. Ten tweede is het mogelijk dat om niet geassocieerd te worden met negatieve media-aandacht, gematigde groeperingen zich distantiëren van extremere groeperingen. Voornamelijk groeperingen die extremere actie ondernemen worden negatief belicht in de (niet-)traditionele media. Echter, het aantal kritisch uitspraken van groeperingen onderling is vrij laag (zie figuur 2). Mogelijk verbindt de COVID-19 crisis groeperingen vooralsnog voldoende om (nog niet) veelvuldig kritiek te uiten op elkaar.

Het is mogelijk dat als groeperingen aandacht krijgen in de (niet-)traditionele media, zij veroordeeld worden als 'controlled opposition' door extremere groeperingen en platformen 'Viruswaarheid', een van de grootste en meest bekende groeperingen die zich verzetten tegen het overheidsbeleid gedurende de COVID-19 crisis, ondervindt kritiek vanuit verschillende groeperingen en platformen. Vanwege georganiseerde activiteiten tegen de overheid heeft 'Viruswaarheid' relatief veel aandacht gekregen in de (niet-)traditionele media. Daarnaast heeft [REDACTED] de traditionele media als podium gebruikt om zijn boodschap te verspreiden.⁷ Vanwege deze media-aandacht is 'Viruswaarheid' door andere groeperingen zoals 'WeesDeWeerstand' [REDACTED] nl' getypeerd als 'controlled opposition'. Daarmee wordt bedoeld dat 'Viruswaarheid' door de overheid zou zijn opgericht om de tegenstanders van het overheidsbeleid te controleren en te beïnvloeden ten gunste van de overheid.⁸ De groepering 'WeesDeWeerstand' heeft dit, via het platform 'RevolutionairOnline', herhaaldelijk benadrukt.^{9 10 11} In berichtgeving op [REDACTED] nl', 'WeesDeWeerstand' 'RevolutionairOnline' en reacties op 'CommonSense TV' krijgt naast 'Viruswaarheid' ook [REDACTED] nl' het verwijt op de hand te zijn van de overheid.^{12 13} In een bericht specifiek gewijd aan [REDACTED] nl' stelt 'WeesDeWeerstand' dat [REDACTED] nl' de 'belangrijkste' onderwerpen niet behandelt, omdat dan de echte waarheid over het overheidsbeleid boven water zou komen.¹⁴

Toch zijn de onderlinge verhoudingen tussen bovenstaande groeperingen niet alleen slecht. Zowel 'WeesDeWeerstand' als [REDACTED] nl' uiten kritiek op 'Viruswaarheid' en [REDACTED] nl' maar delen tegelijkertijd content van hen.

Het is mogelijk dat extremere groeperingen die in de traditionele media komen kritiek krijgen van groeperingen en platformen omdat zij negatieve aandacht genereren. De traditionele media besteden tijdens de COVID-19 crisis aandacht aan groeperingen die extreem zijn in hun opvattingen en/of activiteiten. Een duidelijk voorbeeld is 'QAnon', de groepering die de overheid beschuldigt van samenzwering, corruptie en pedofilie en waarvan aanhangers bedreigingen hebben geuit richting politici. Doordat 'QAnon' zich aan de extreme kant van het spectrum van het netwerk bevindt, en daardoor relatief veel aandacht krijgt in de traditionele media, ondervindt 'QAnon' kritiek vanuit meer gematigde groeperingen. Platformen aan de gematigde kant van het spectrum van het netwerk zoals 'De Dagelijkse Standaard' en [REDACTED] nl' distantieëren zich van de uitspraken van 'QAnon'. 'De Dagelijkse Standaard' bericht met regelmaat kritisch over de overheidsaanpak van de COVID-19 crisis, maar zet zich af tegen de standpunten van 'QAnon'.^{15 16} [REDACTED] nl' sluit zich aan bij het aan 'QAnon' verbonden 'trumpisme', maar gaat niet in op 'QAnon' zelf. Mogelijk wil [REDACTED] nl' de associatie met QAnon voorkomen, om niet weggezet te worden als extreem.^{17 18 19}

'Viruswaarheid' ontvangt gelijksoortige kritiek. Nadat 'Viruswaarheid' in september suggereerde om een verzorgingstehuis lastig te vallen door middel van dreigtelefoontjes, werd er kritisch gereageerd door 'Gele Hesjes Nederland'. 'Gele Hesjes' stelde: "Viruswaarheid kent god noch gebod" en noemde de voorman van de groepering een 'sekteleider'.²⁰ Gele Hesjes verwees vervolgens naar een artikel geplaatst door 'De Dagerlijke Standaard', waarin de actie van 'Viruswaarheid' sterk werd veroordeeld.²¹ Waarschijnlijk conflicteerde deze actie van 'Viruswaarheid' met de ideologische doelstellingen van Gele Hesjes, die beweren op te komen voor de ouderen en kwetsbaren in Nederland. Zorgpersoneel in verzorgingstehuizen lastigvallen past daar niet bij.²²

Desalniettemin betreft het geen openlijke strijd tussen de verschillende groeperingen en platformen. Ook in bovenstaande gevallen delen groeperingen en platformen elkaars content. Waarschijnlijk gebruiken zij enkel elkaars content wanneer dit hun eigen doelen dient. Content die aansluit bij de eigen doelstellingen wordt gedeeld, content die niet aansluit bij de eigen doelstellingen wordt veroordeeld of bewust weggelaten.

Mogelijk zijn groeperingen zich bewust van het effect van negatieve media-aandacht. Niet altijd worden acties opgeëist door initiatiefnemers. Zo is het vooralsnog onduidelijk wie een sociale media actie, gestart op 1 november, initieerde. Daarbij kaaptten COVID-19 sceptici de hashtag #ditismijnzorg van de artsenfederatie KNMG (zie figuur 3). Onder deze hashtag delen COVID-19 sceptici hun zorgen over de gevolgen van de COVID-19 maatregelen, terwijl het KNMG met deze hashtag juist zorgpersoneel een hart onder de riem wilde steken.²³ Deze actie is veelvuldig negatief benoemd in het medialandschap (zie figuur 4). Eerder ontstond er veel ophef over de hashtag #ikdoenietmeermee. Deze actie is ontstaan in een WhatsAppgroep opgericht door [REDACTED] maar hij benadrukte dat hij niet [REDACTED] van de hashtag #ikdoenietmeermee was. Wie dat wel is, is onbekend.²⁴

Voorbeelden van actieposters

**IK ZEUR NIET
IK JAMMER NIET
IK STEL ME NIET AAN
IK DRAAG HEM GEWOON!**

Originele campagne

**ZULLEN MIJN
KINDEREN NOG
WEL EEN LEUKE
TOEKOMST HEBBEN?**

Gekaapte campagne

#DITISMIJNZORG

#DITISMIJNZORG

Figuur 3: Voorbeelden van de gekaapte actie '#ditismijnzorg' die niet opgeëist werd. (Bron: Commonsense.tv en medischcontact.nl)

Prognose

Het is mogelijk dat er in toenemende mate polarisatie ontstaat binnen het netwerk van organisaties die zich richten tegen de COVID-19 maatregelen van de overheid en hierbij (deels) des- en of misinformatie verspreiden. Binnen het netwerk zijn gematigde groeperingen en meer extreme groeperingen actief. Gematigde groeperingen dan wel platformen zullen zich mogelijk in toenemende mate distantiëren van extremere groeperingen als media-aandacht voor extreme acties toeneemt.

Implicatie

Het is mogelijk dat de groeperingen binnen het netwerk steeds bewuster zullen omgaan met media-aandacht. Zij zullen mogelijk toekomstige acties niet opeisen, omdat (negatieve) media-aandacht zorgt voor minder samenwerking tussen groeperingen en platformen. Blootstelling aan (negatieve) media-aandacht leidt mogelijk tot het label 'controlled opposition', of het distantiëren van andere groeperingen en platformen van acties.

Daarnaast is het moeilijker om aan te geven welke groeperingen actief zijn in het netwerk. Eerder werd al geconstateerd dat groeperingen waarschijnlijk in toenemende mate gebruik gaan maken van niet toegankelijke platformen zoals gesloten Telegrampagina's (zie verdieping van weekly update week 45). Dit leidt tot minder inzicht in de werking van het netwerk. Als acties in toenemende mate niet aan groeperingen geattribueerd kunnen worden, is de werking van het netwerk minder inzichtelijk.

Surveillance deel 4

Op 26 augustus 2020 besloot de Commandant van de Landstrijdkrachten dat de verspreiding van de LIMC-rapporten zich moest beperken tot intern Defensie.

Op 19 november 2020 besloot de Functionaris Gegevensbescherming van Defensie tot een AVG onderzoek bij het LIMC naar aanleiding van het NRC-artikel over het LIMC van 16 november 2020.

Op 27 november 2020 heb ik, na inhoudelijk te zijn gebriefd, het besluit genomen om de activiteiten van het LIMC voor wat betreft het verzamelen en analyseren van informatie per direct stil te leggen. Hierover heb ik de Kamer geïnformeerd in mijn brief van 27 november.

Op 7 mei 2021 ontving de Tweede Kamer het onderzoeksrapport van de Functionaris Gegevensbescherming met mijn appreciatie. Gelijktijdig ontving de Kamer de antwoorden op de kamervragen van de leden Belhaj en Karabalut over het LIMC (uw kenmerk 2021D16730). Op verzoek van de Kamer heb ik toen tevens de 80 rapporten openbaar gemaakt die het LIMC heeft opgesteld.

Naar de onderliggende documenten over de oprichting van het experimentele LIMC en de door het LIMC uitgebrachte evaluaties is een WOB-verzoek gedaan. Het WOB-besluit en de onderliggende documenten zijn gelijktijdig met deze brief op Rijksoverheid.nl geplaatst.

Vervolg

Onderzoekscommissie LIMC onder leiding van Harm Brouwer

Nieuwsbericht | 01-07-2022 | 16:57

Harm Brouwer wordt voorzitter van de onafhankelijke commissie die onderzoek doet naar het Land Information Manoeuvre Centre (LIMC). De ministerraad heeft hiermee vandaag ingestemd op voorstel van minister Kajsa Ollongren. De commissie Brouwer richt zich op de besluitvorming rond zowel de oprichting als de taakuitvoering van het LIMC. Hiermee wordt uitvoering gegeven aan een motie van het lid Belhaj, dat hierom had verzocht.

Conclusies commissie

1. 'De krijgsmacht zit klem tussen bestaande kaders en nieuwe dreigingen' en de commissie concludeert dat dit vraagt om 'aanpassingen van de bestaande kaders'.
2. De oorspronkelijke opdracht aan het LIMC past binnen de bijdrage die van de landmacht werd gevraagd bij de aanpak van COVID-19. Maar bij de verbreding van de opdracht van het LIMC heeft de landmacht zich onvoldoende gerealiseerd welke juridische en beleidsproblemen dit oproept.
3. Interne adviezen van juristen over het LIMC zijn door leidinggevendenden binnen de landmacht onvoldoende serieus genomen. Ook zijn de minister en de secretaris-generaal te laat geïnformeerd over de juridische problemen bij het LIMC.
4. Voor de trendanalyses door het LIMC van gebeurtenissen rondom COVID-19 ontbrak de benodigde rechtsbasis (de juridische grondslag) en was daarmee onrechtmatig. Tijdens de afstemming over een regeling Militaire Steunverlening in het Openbaar Belang met de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid is geen initiatief getoond tot het stilleggen van de lopende activiteiten van het LIMC.

Minister: afdeling die burgerdata verzamelde was illegaal maar project gaat door

Door **Tijs Hofmans**

Nieuwscoördinator

Feedback • 13-01-2023 19:00

198

Het Nederlandse leger heeft niet goed geluisterd naar interne bezwaren over een controversieel programma waarmee burgers in de gaten werden gehouden. Ook was er geen goede reden om dat zogenaamde LIMC door te zetten, schrijft minister Ollongren. Het project gaat echter wel door.

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2021/05/07/bijlage-bij-beantwoording-kamervragen-over-inlichtingenwerkzaamheden-door-de-krijgsmacht>

<https://www.tweedekamer.nl/downloads/document?id=2023D0061>
7

<https://www.tweedekamer.nl/downloads/document?id=2021D3990>
4

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2022/08/29/antwoorden-op-kamervragen-over-de-denktank-desinformatie>

<https://www.tweedekamer.nl/downloads/document?id=2021D3990>
8

https://nl.m.wikipedia.org/wiki/Joint_ISTAR_Command
0

4. Stand van zaken desinformatie per departement

EZK:

- Er is veel aandacht voor het DSA pakket. De DSA zelf wordt een herziening van de E-commerce richtlijn en zal naar verwachting gaan over de aansprakelijkheid en rol van online platforms. Er zijn vanuit Nederland verschillende non-papers over het DSA pakket ingebracht.
- Desinformatie over 5G is erg afgenomen. Speelde vooral tijdens het voorjaar. Zal mogelijk weer opspelen bij verdere uitrol 5G netwerk. Focus ligt op het verspreiden van correcte informatie, o.a. via gemeenten.

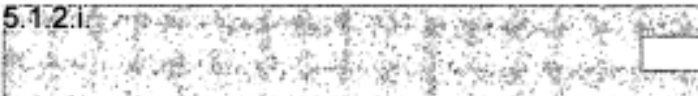
VWS:

- Op 26 oktober is de volgende bijeenkomst van de Vaccinatie alliantie denktank. Het Covid-19 vaccin zal aan de orde komen. Ondertussen zijn er ook verschillende brieven gestuurd over de vaccinatie strategie, met ook een passage over desinformatie.
- Op sociale media gaan veel complottheorieën rond. Hier wordt soms door het COM team van VWS op gereageerd, maar niet op alles.
 - BZK vult aan dat er ondertussen ook twee rechtszaken lopen tegen Google en Facebook voor het verwijderen van Covid-19 gerelateerde mis/desinformatie. BZK mailt het DO over deze rechtszaken.

BZ:

- Er zijn vragen ontvangen n.a.v. het NRC over 'de andere krant'. Een reactie wordt interdepartementaal afgestemd.

Def:

- 5.1.2.i.
- Volgende week is er een bijpraatgesprek met MDEF over desinformatie.

Werksessie 5:

Aanpak desinformatie

Onder leiding van [REDACTED] (NCTV), [REDACTED] (BZK),
[REDACTED] (BZK) en [REDACTED] (IGJ)

Doel

Doel van deze workshop was om meer inzicht te krijgen in aspecten van desinformatie en om te oefenen met de omgang met desinformatie. In de workshop volgde een toelichting over verschillende vormen van desinformatie en wat voor aspecten hierbij een rol speelt. Vervolgens gingen we in 4 groepjes uiteen om zelf desinformatie te bedenken over een van de aanwezige organisaties. Daarbij moesten we ook nadenken over hoe je daar vervolgens als organisatie op zou kunnen reageren.

Belangrijkste bespreekpunten uit presentatie IGJ over homeopathische profylaxe

- IGJ heeft zorgen over de dalende vaccinatiegraad en homeopathisch vaccineren kan een rol spelen in de keuze om niet te vaccineren. De rol van de IGJ is beperkt, zij kan zich alleen beroepen op de Wkkgz of geneesmiddelenwet.
- De Wkkgz is lastig; hierbij moet worden aangetoond dat er in een individueel geval sprake is van schade, of een aanmerkelijke kans daarop door het bewust afhouden van reguliere zorg.
- Bij de geneesmiddelenwet gaat het vooral om (publieks)reclame voor niet geregistreerde geneesmiddelen op basis van meldingen. Let op, deze meldingen zijn dus belangrijk en deze kan iedereen doen!
- In 10 gevallen heeft de IGJ boetes opgelegd aan eigenaren van homeopathische websites. Ook communiceert de IGJ over risico's van homeopathische vaccinaties en heeft de diverse koepels binnen dit segment geïnformeerd. Daarnaast worden GGD'en actief bevraagd op hun inzet op het gebied van de vaccinatiegraad. De inspectie zet zich in op basis van risicoschatting.
- Een recente quick scan van de inspectie laat zien dat er na hun inzet minder reclame over homeopathische profylaxe is, websites hebben hun informatie aangepast, ook degene die niet beboet waren. Er zijn een tiental nieuwe overtredingen geconstateerd waartegen handhavend zal worden opgetreden. De IGJ zal hier ook publiciteit aan geven.

De Inspectie voor de Gezondheidszorg en Jeugd (IGJ) heeft niets ondernomen tegen homeopaten die menen dat *homeopathische profylaxe* een beter alternatief is dan het vaccineren van kinderen. De IGJ vindt deze groep geen risico. Eerder noemde Staatssecretaris Paul Blokhuis (Volksgezondheid) de promotie van homeopathische profylaxe niet acceptabel.

In ons onderzoek naar de anti-vaccinatiebeweging stuiten we op de homeopathische profylaxe, te gebruiken om kinderziektes als de mazelen of de bof te voorkomen. Homeopaten schrijven hierbij druppels water of korrels voor. In die druppels zit de oorspronkelijke ziektekiem van de ziekte die je wilt bestrijden, maar dan naar homeopathisch concept oneindig verdund. Die verdunning is zo enorm dat de ziektekiem er niet meer in zit. Homeopaten geloven dat de druppel dan de eigenschappen van die stof toch onthoudt. Wetenschappelijk bewijs hiervoor ontbreekt.

<https://pointer.kro-ncrv.nl/staatssecretaris-noemt-homeopathisch-vaccineren-onacceptabel-toch-treedt-inspectie-niet-op>

Belangrijkste bespreekpunten workshop NCTV/BZK

Uit de inleidende presentaties blijkt dat desinformatie regelmatig lokaal invulling krijgt. Middelen om desinformatie te verspreiden worden breder verkrijgbaar, niet alleen statelijke actoren kunnen ervan gebruik maken. Er bestaat een spanningsveld tussen de vrijheid van meningsuiting versus het adresseren van desinformatie. Het kabinet zet de vrijheid van meningsuiting voorop en legt de nadruk op preventieve acties. Het zet zich in voor het bevorderen van transparantie van de herkomst van informatie en het weerbaar maken van de ontvanger van desinformatie. In het bevorderen van transparantie hebben ook internetdiensten een belangrijke rol. Er vindt samenwerking plaats tussen departementen en met andere landen om informatie uit te wisselen over desinformatie.

Een reactie voorbereiden op desinformatie verloopt meestal via een aantal stappen: red team (in de schoenen gaan staan van...), handelingsopties (hoe ermee omgaan), afstemmen, war gaming (simulatie).

Als het gaat om desinformatie over vaccinatie, dan wordt er veel gebruik gemaakt van semiwetenschappelijke informatie en uitgebreide berichtgeving onder nieuwsberichten over vaccinatie.

De gebruikte tactieken: boodschapper in diskrediet brengen, verspreid halve waarheden, selectief in info, voorbeeld gebruik van onderzoek met autoriteit en daar selectief uit shoppen, veel gebruik maken van suggestieve vragen. Met als doel: verwarring en twijfel zaaien. Er is discussie over of dit welbewust is of met de beste bedoelingen.

Er lijkt een verharding van inzet antivaxx op te treden, wellicht vanwege de discussie rondom het verplichten van vaccinatie; vliegtuigje boven PSV, billboards langs de snelweg.

Uitkomsten en vervolg

In de groepjes werd desinformatie over vaccinatie bedacht en zijn ook oplossingen voor de aanpak daarvan bedacht

Vergaderdatum en -tijd	4 februari 2021 09:00 – 10:00 uur
Vergaderplaats	Webex
Deelnemers	5.1.2.e (BZK, vz), 5.1.2.e (AIVD), 5.1.2.e (AZ), 5.1.2.e (BZ), 5.1.2.e (DEF), 5.1.2.e (EZK), 5.1.2.e (JenV/NCTV), 5.1.2.e (MIVD), 5.1.2.e (OCW), 5.1.2.e (VWS)

1. Opening en mededelingen

2. Vaststelling verslagen fysieke Directeurenoverleg

Bijlage 1 Concept verslag DO 1 oktober 2020

Bijlage 2 Presentatie Media Pluralisme European Democracy Action Plan DO desinfo

Informeren

3. Regulering desinformatie: DSA en EDAP

Informeren

5.1.2.e (EZK) geeft een toelichting op het EU voorstel voor de Digital Services Act. 5.1.2.e (BZK) ligt de desinformatie regulering plannen uit het Europees Democratie Actieplan en de koppeling met de DSA toe.

4. Voorstel oprichting projectgroep 'monitor informatie domein'

Bijlage 3: Voorstel oprichting projectgroep monitor informatie domein

Besluitvorming

Toelichting door 5.1.2.e (BZK) voor een projectgroep die de komende maanden de informatiebehoefte m.b.t. desinformatie in kaart gaat brengen.

Vergaderdatum	4 februari 2021
Aanwezig	5.1.2.e (BZK, vz), 5.1.2.e (AIVD), 5.1.2.e (BZ), 5.1.2.e (DEF), 5.1.2.e (EZK), 5.1.2.e (OCW), 5.1.2.e (VWS), 5.1.2.e (NCTV)
Afwezig	5.1.2.e (MIVD), 5.1.2.e (AZ)

1. Opening en mededelingen

5.1.2.e zal voortaan vanuit VWS deelnemen. 5.1.2.e zal de nieuwe deelnemer vanuit AZ zijn.

2. Vaststelling verslagen fysieke Directeurenoverleg

Geen opmerkingen. Het verslag is vastgesteld.

3. Regulering desinformatie: DSA en EDAP

5.1.2.e (EZK) geeft een toelichting op het EU voorstel voor de Digital Services Act (DSA). 5.1.2.e (BZK) licht de desinformatie regulering plannen uit het Europees Democratie Actieplan (EDAP) en de koppeling met de DSA toe. De slides van beide presentaties zijn bij dit verslag gevoegd.

N.a.v. de presentatie komen de volgende punten ter sprake:

- De DSA kent veel raakvlakken/invvalshoeken. De interdepartementale samenwerking is dus van belang en loopt erg goed.
- Een opletpunt is de afbakening van de DSA. 5.1.2.a
- Belangrijk zijn ook de gevolgen van de DSA voor de uitvoeringsorganisaties en de diensten. EZK zal hier samen met de diensten een overleg over inplannen.

4. Voorstel oprichting projectgroep 'monitor informatie domein'

De Interdepartementale Werkgroep Desinformatie (IWG) heeft een voorstel gedaan voor het opstarten van een projectgroep. Deze groep zal

Actie: BZK stuurt het voorstel nogmaals schriftelijk rond, met bovenstaande aandachtspunten toegevoegd. De directeuren zullen schriftelijk reageren.

5. Stand van zaken desinformatie per departement

VWS:

- Er is extra inzet om mis/desinformatie over het corona vaccin te adresseren. Zo is o.a. de webcare versterkt en is er een extra webpagina gelanceerd waar veel voorkomende vragen beantwoordt worden. Zie: [Vaccineren tegen corona: laat u informeren | Vaccinatie tegen het coronavirus | Rijksoverheid.nl](#)
- Eind 2020 is de EMA gehackt. Op het dark web zijn vervolgens document gepubliceerd die bij deze hack buit zouden zijn gemaakt. CERT EU is bezig met een onderzoek naar de hack. Vanuit NL wordt dit ook in de gaten gehouden, ook met het oog op de mogelijke goedkeuring van andere vaccins door de EMA.
- De werkgroep desinformatie van de vaccinatie alliantie wordt nu ook voor de corona vaccins ingezet.

OCW:

- Er is veel aandacht voor de bedreiging van journalisten. O.a. het initiatief Pers Veilig is goed ontvangen.
- Ook is er aandacht voor de erkenningsaanvragen van nieuwe aspirant omroepen. Daarbij werd door de Eerste Kamer aandacht gevraagd voor desinformatie. De Raad voor Cultuur is om advies gevraagd. De NPO zal gevraagd worden om haar beleidsplan nader uit te werken. Voor de zomer zal besloten worden welke aspirant omroepen kunnen toetreden.

BZK:

- Er wordt nog een DO special voor de verkiezingen georganiseerd waar we alle partijen uitnodigen die meewerken om de impact van desinformatie rond de verkiezingen tegen te gaan.

Staatssecretaris

nota

(ter voorbereiding van een overleg)

Betreft	Bijdrage vierde Vaccinatiealliantie
Vergaderdatum en -tijd	1 maart 2021 15:30-16:30u
Vergaderplaats	Muzenzaal 3, de Resident, VWS

Paraaf directeur

**Directoraat Generaal
Volksgezondheid**
Publieke Gezondheid
Crisisbeheersing en
Infectieziekten

Ontworpen door

5.1.2e

5.1.2e

M +31(0)6- 5.1.2e
5.1.2e@minvws.nl

Datum

15 februari 2021

Kenmerk

Zaaknummer

Bijlage(n)

Vergaderdatum en -tijd	1 april 2021 09:00 – 10:00 uur
Vergaderplaats	Webex
Deelnemers	5.1.2.e (BZK, vz), 5.1.2.e (AIVD), 5.1.2.e (AZ), 5.1.2.e (BZ), 5.1.2.e (DEF), 5.1.2.e (EZK), 5.1.2.e (JenV), 5.1.2.e (NCTV), 5.1.2.e (MIVD), 5.1.2.e (OCW), 5.1.2.e (VWS)

1. Opening en mededelingen

2. Vaststelling verslagen fysieke Directeurenoverleg

Bijlage 1 Concept verslag DO 4 februari 2021

Informeren

3. Terugkoppeling verkiezingen

Informeren

5.1.2.e (BZK) heeft een korte terugkoppeling over het verloop van de verkiezingen, specifiek de rol van mis- en desinformatie.

4. Aanpak desinformatie over corona vaccinatie

Informeren

5.1.2.e (VWS) geeft een presentatie over de aanpak van desinformatie over de corona vaccinaties.

5. Stand van zaken per departement

Informeren

Aan alle directeuren wordt gevraagd kort terug te koppelen welke aan desinformatie gerelateerde zaken er spelen binnen hun

From [redacted] <[redacted]@minvws.nl>

Sent: donderdag 22 juli 2021 16:32

To: [redacted] <[redacted]@lareb.nl>; [redacted] <[redacted]@cbg-meb.nl>; [redacted] <[redacted]@rivm.nl>; [redacted] <[redacted]@rivm.nl>; [redacted] <[redacted]@google.com>; [redacted] <[redacted]@minvws.nl>; [redacted] <[redacted]@minvws.nl>; [redacted] <[redacted]@minvws.nl>; [redacted] <[redacted]@igj.nl>; [redacted] <[redacted]@ajnjeugdartsen.nl>; [redacted] <[redacted]@cbg-meb.nl>; [redacted] <[redacted]@minvws.nl>; [redacted] <[redacted]@ggdru.nl>; [redacted] <[redacted]@fb.com>; [redacted] <[redacted]@techtegencorona.nl>; [redacted] <[redacted]@rivm.nl>; [redacted] <[redacted]@gmail.com>; [redacted] <[redacted]@rivm.nl>; [redacted] <[redacted]@tno.nl>; [redacted] <[redacted]@minvws.nl>; [redacted] <[redacted]@radboudumc.nl>; [redacted] <[redacted]@zrt.nl>; [redacted] <[redacted]@rivm.nl>; [redacted] <[redacted]@koagkag.nl>; [redacted] <[redacted]@gmail.com>; [redacted] <[redacted]@erasmusmc.nl>; [redacted] <[redacted]@wur.nl>; [redacted] <[redacted]@rivm.nl>; [redacted] <[redacted]@ggd.amsterdam.nl>; [redacted] <[redacted]@lareb.nl>; [redacted] <[redacted]@tno.nl>; [redacted] <[redacted]@tno.nl>; [redacted] <[redacted]@medicijngebruik.nl>; [redacted] <[redacted]@uva.nl>; [redacted] <[redacted]@maastrichtuniversity.nl>; [redacted] <[redacted]@hotmail.com>; [redacted] <[redacted]@uu.nl>; [redacted] <[redacted]@gmail.com>

Subject: nieuw signaal

Beste leden van de denktank,

Vanuit de JGZ komt het signaal dat jeugdartsen bijgaande brief van viruswaarheid krijgen opgestuurd (in ieder geval in de regio Gelderland Midden, er wordt gekeken op de brief nog breder is verspreid).

Groet,

[redacted] | [redacted] | [redacted] | [redacted] <[redacted]@minvws.nl> | [redacted] |

Ministerie VWS | Directie Publieke gezondheid | Parnassusplein 5 | 2511 VX Den Haag | rijksoverheid.nl/vws

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is verzonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen. Het RIVM aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.

www.rivm.nl De zorg voor morgen begint vandaag

This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message. RIVM accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

www.rivm.nl/en Committed to *health and sustainability*

Ciska Scheidel: coördinator van de Denktank Desinformatie

Van: [redacted] <[redacted]@minvws.nl>
Verzonden: woensdag 19 januari 2022 13:19
Aan: [redacted]@lareb.nl'; [redacted]@cbg-meb.nl'; [redacted]@rivm.nl>; [redacted]@rivm.nl>; [redacted]@google.com'; [redacted]@minvws.nl>; [redacted]@minvws.nl>; [redacted]@minvws.nl>; [redacted]@igj.nl>; [redacted]@ajnjeugdartsen.nl'; [redacted]@cbg-meb.nl'; [redacted]@minvws.nl>; [redacted]@ggdru.nl'; [redacted]@fb.com'; [redacted]@techtegencorona.nl>; [redacted]@rivm.nl'; [redacted]@gmail.com'; [redacted]@rivm.nl'; [redacted]@tno.nl'; [redacted]@minvws.nl>; [redacted]@rivm.nl>; [redacted]@radboudumc.nl'; [redacted]@zrt.nl'; [redacted]@rivm.nl'; [redacted]@koagkag.nl'; [redacted]@gmail.com'; [redacted]@erasmusmc.nl'; [redacted]@wur.nl'; [redacted]@rivm.nl'; [redacted]@ggd.amsterdam.nl'; [redacted]@lareb.nl'; [redacted]@tno.nl'; [redacted]@tno.nl'; [redacted]@medicijngebruik.nl'; [redacted]@uva.nl'; [redacted]@maastrichtuniversity.nl'; [redacted]@hotmail.com'; [redacted]@uu.nl'; [redacted]@gmail.com'

Onderwerp: denktank desinformatie

Beste allemaal,

Hierbij een organisatorisch punt ten aanzien van de denktank.

[redacted] heeft een overstap gemaakt en ik zal haar werkzaamheden ten aanzien van de denktank vanuit VWS overnemen.

Graag wordt ik dan ook meegenomen in de mails en signalen over desinformatie (in de recente mails over signalen was mijn naam helaas weggefallen).

Mochten er nog meer wijzigingen zijn in de contactenlijst dan hoor ik dat graag.

Groet,

Ciska Scheidel • 3rd+

Directeur Publieke Gezondheid bij Ministerie van Volksgezond...
2mo • 🌐

+ Follow ...

Een week geleden nam ik afscheid als directeur Publieke Gezondheid met een mooie afscheidsborrel met veel mensen met wie ik heb mogen samenwerken. Met wie ik een belangrijke bijdrage heb mogen leveren, om problemen op te lossen of (erger) te voorkomen in de samenleving. Daarna had de directie PG een fantastisch afscheid georganiseerd met quiz, speeches, boekwerken, glitters en roze, kado's etc.

Een week later zit ik nog na te genieten. Het is een voorrecht om voor de overheid te werken. Maatschappelijke betrokkenheid is mooi. Maar het is ook belangrijk steeds vragen te blijven stellen. In mijn afscheidsspeech heb ik daar ook aandacht voor gevraagd.

Voor mij volgt er nu een tijd om te kijken wat mn volgende stap is. Spannend!

[See translation](#)

Van: [redacted] (10)(2e) <[redacted]@minvws.nl>

Datum: zondag 18 okt. 2020 10:28 PM

Aan: [redacted] (10)(2e) <[redacted]@minvws.nl>

NAVO Stratcom Covid-19

Europese Commissie

